

Občas se mi stane, že zapomenu nějakou důležitou rovnici: Maxwell, Planck, Einstein, Hamilton, Schrödinger, ... Co teď? Zkusím si vzpomenout!

Nejjednodušší transformace souřadnic mezi dvěma *inerciálními* soustavami (ne ' a ') pohybujícími se vzájemnou rychlostí V je zřejmě (viz Galileo):

$$t' = t, \quad (1)$$

$$x' = x - Vt. \quad (2)$$

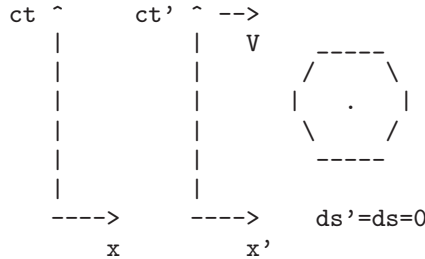
Pro dt, dx platí totéž. Intervaly mezi 2 událostmi, popsané ve 2 soustavách:

$$(ds)^2 = (cdt)^2 - (dx)^2,$$

$$(ds')^2 = (cdt')^2 - (dx')^2 = (cdt)^2 - (dx - Vdt)^2 \neq (ds)^2,$$

jsou různé. To je v rozporu s Michelsonovým experimentem, že se světlo šíří stejnou rychlostí (c) bez ohledu na rychlost pozorovatele (viz též obr.):

$$(ds')^2 = (ds)^2. \quad (3)$$

Zavedu proto koeficienty takové, že pro $V \ll c$ jde $\beta \rightarrow 0, \gamma \rightarrow 1$; zajistím přitom symetrizaci mezi x a t , stejné jednotky (pomocí $\frac{1}{V}$ nebo $\frac{1}{c}$) a znaménko $-$ (protože v ds už je $-$).

Zkusím-li (chybně):

$$t' = t - \frac{\beta}{V}x,$$

$$x' = x - \gamma Vt,$$

pak:

$$(ds')^2 = c^2 \left[(dt)^2 - 2dt \frac{\beta}{V} dx + \frac{\beta^2}{V^2} (dx)^2 \right] - [(dx)^2 - 2dx \gamma V dt + \gamma^2 V^2 (dt)^2];$$

koeficienty by musely splňovat $c^2(-2)\frac{\beta}{V} + 2\gamma V = 0$, $c^2 - \gamma^2 V^2 = c^2$, neboli $\gamma = 0$, $\beta = 0$. To nepůjde.

Zkusím-li (správně):

$$t' = \gamma \left(t - \frac{\beta}{c} x \right), \quad (4)$$

$$x' = \gamma(x - Vt), \quad (5)$$

pak:

$$(ds')^2 = c^2 \gamma^2 \left[(dt)^2 - 2dt \frac{\beta}{c} dx + \frac{\beta^2}{c^2} (dx)^2 \right] - \gamma^2 [(dx)^2 - 2dxVdt + V^2(dt)^2].$$

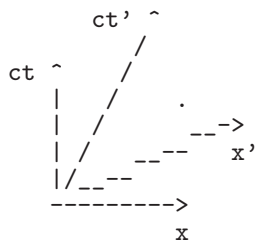
Koeficienty u $dxdt$ jsou $c^2 \gamma^2 (-2)\frac{\beta}{c} - \gamma^2 (-2)V = 0$, čili:

$$\beta = \frac{V}{c} \in \langle 0; 1 \rangle. \quad (6)$$

Koeficienty u $(dt)^2$ potom $c^2 \gamma^2 - \gamma^2 V^2 = c^2$, odkud:

$$\gamma = \frac{1}{\sqrt{1 - \frac{V^2}{c^2}}} \in \langle 1; \infty \rangle. \quad (7)$$

Graficky (4), (5) odpovídá zvětšení obou souřadnic faktorem γ a zároveň zmenšení o γVt , respektive o $\gamma \frac{\beta}{c} x$, tzn. „zkosení os“ (o úhel $\arctg \beta$; viz obr.).

Inverzní Lorentzovu transformaci lze triviálně získat záměnou $+v$ za $-v$:

$$t = \gamma \left(t' + \frac{\beta}{c} x' \right), \quad (8)$$

$$x = \gamma(x' + Vt'). \quad (9)$$

Co můžeme mj. vidět? Pokud pozorovatel v ne' změří $dt \neq 0$, $dx = 0$,¹ pak pozorovatel v $'$ (dle (4)):

$$dt' = \gamma dt, \quad (10)$$

tj. dilatace (prodlužování) času. Samozřejmě nesmíme být zmateni z toho, že $dt' \neq 0$, $dx' = 0$ by vedlo na $dt = \gamma dt'$! Tj. jiná událost.

Pokud pozorovatel v $'$ změří $dt' = 0$, $dx' \neq 0$,² pak pozorovatel v ne' (dle (9)) $dx = \gamma dx'$, odkud:

$$dx' = \frac{dx}{\gamma}, \quad (11)$$

tj. kontrakce (zkracování) délek. Samozřejmě...

---

1. tzn. časový interval *libovolnými* hodinami na 1 místě

2. tzn. délkový interval pravítkem v 1 okamžiku